

УДК069.017 (477.51)

Чоп В. М.¹, Степанов І. В.²

¹ канд. іст. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. КНТ-112 НУ «Запорізька політехніка»

КАРПАТСЬКА УКРАЇНА 1938-1939 РР. – НЕВИКОРИСТАНИЙ ШАНС УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Після поразки ЗУНР у війні з Польщею влітку 1919 року доля західноукраїнських земель вирішувалася на Паризькій мирній конференції 1919 р., що мала дати світу новий, кращий за довоєнний, політичний устрій. Яким же було розчарування українців, коли за рішенням учасників конференції, світочів західної демократії, західноукраїнські землі опинилися не у складі української національної держави, чи хоча б автономії, а, фактично, у складі історичних ворогів України – Польщі, Румунії та новоствореної Чехословаччини. У Польщі, Східна Галичина та Волинь утворили цілий новий район – Західну Україну. Румунія окупувала Північну Буковину, а до новоствореної Чехословаччини відійшло Закарпаття, фактично у його теперішньому територіальному вигляді.

Становище українського населення Закарпаття, що в кінці 1918 р. добровільно-примусово увійшло до складу Чехословаччини, було, по правді, значно кращим, ніж у Польщі та Румунії. Чехословацька республіка залишилась єдиною послідовною демократичною державою Центральної Європи, а її соціал-демократичні уряди намагались здійснювати ліберальну, зважену політику щодо національних меншин. Переважна більшість українців, а це близько 455 000 чол.) проживала на сході країни в Пряшівщині та Закарпатті. Це були здебільшого гірські, економічно найвідсталіші регіони Чехословаччини, стосовно яких празький уряд намагався докласти певних зусиль, аби піднести тут рівень життя. З цією метою у 1920-х роках в краї було запроваджено аграрну реформу, перерозподіл земель угорських магнатів серед селян. Понад 32000 українських селянських господарств додатково одержали 29000 га землі. Проте частка промислової продукції у сукупному суспільному продукті краю дорівнювала лише 2 %. Кількість зайнятих у промисловості українців не перевищувала 16 000 чол. Жодного нового великого підприємства у краї не існувало і в міжвоєнний час побудовано не було.

Але в 1938 р. політична ситуація на Закарпатті кардинально змінюється. Після підписання скандальної Мюнхенської угоди 1938 р. починається розпад Чехословацької республіки. В кінці 1938 р. гітлерівська Німеччина змусила празький уряд надати автономію Словаччині. Скориставшись цим, лідери українських політичних партій звернулися до Праги з вимогою надати автономію і своєму краю. Чеський уряд змушений був затвердити першу автономну адміністрацію на чолі з Андрієм Бродієм. Держава Карпато-Україна (так тепер треба було називати Закарпаття) розбудовувалася в дуже тяжких умовах, під тиском зовнішніх ворогів. Згодом відбувся так званий Віденський арбітраж серед країн союзниць нацистської Німеччини. Згідно його рішень Угорщина одержала право зайняти південні райони Закарпаття, де буцімто мешкало переважно угорське населення. Під загрозою війни в Карпато-Україні було відібрано найбільші міста: Ужгород, Мукачеве і Берегове з прилеглими територіями. Столицю Карпатської України довелося перенести в місто Хуст.

Не розгубившись і не витрачаючи часу, українофіли почали будувати хоч невеличку, але свою державність на врізаній території. Адміністрація, система освіти і видавнича справа переводилися на українську мову. Серед волонтерів розгорнулась підготовча робота зі створення збройних сил – Карпатської Січі. Незабаром тут налічувалося до 5000 бійців озброєних персональною та мисливською зброєю. У розбудові держави закарпатцям допомагали співвітчизники-націоналісти з Галичини, Буковини, а також заокеанська діаспора. Курс Августина

Волошина на утвердження державності діставав схвалення у населення: на виборах у лютому 1939 р. до регіонального парламенту українські партії отримали більшість голосів. А.Волошин 14 березня 1939 р. проголосив самостійність Карпатської України й сформував тимчасовий уряд. 15 березня 1939 р. сейм обрав таємним голосуванням А. Волошина президентом і прийняв закон про незалежність Карпатської України, визначив державну мову, прапор /жовто-блакитних кольорів/ і гімн.

Проте за два дні до проголошення незалежності Карпатської України, за домовленістю з Угорщиною, Адольф Гітлер дав згоду на захоплення нею всього Закарпаття. Угорські війська рушили на неокуповану частину Закарпаття і після запеклих боїв вдерлися до Хуста. Посильну допомогу окупантам надавали польська та чеська діаспори, що намагалися вислужитися перед агресорами.

Новостворена держава українського народу припинила своє існування, хоча дії закарпатських партизан продовжувалися ще близько двох місяців. Проголошення Карпатської України мало велике історичне значення. Цей факт виявив одвічне прагнення українського народу до створення власної національної держави.